

ezek – nem a művekről csupán! – az élet összességéről. Gondolunk Csontos Vilmos, Dénes György, Rácz Olivér emlékező-merengő megfogalmazásaira. Az élet ezeket az írókat (a fiatalabbakat is!) keményé faragta. Nem érnek rá nosztalgikusan merengeni; nincs min merengniök. Tóth László kérlelhetetlenül-vitatkozva a „sarokba szorítja” őket, s ezt előbb – kegyetlenebbül – megtette a történelem.

Az író-embert mutatja föl Tóth László, s ilyformán a rövid életrajzi adalékok, a művek felsorolása kerül a „háttérbe”. Így válnak plasztikussá; s nemcsak ők, olyanok is, mint a Dobos László által fölemlített „keresztre feszített” Fábry Zoltán, avagy a losonci festő, Szabó Gyula. De a keresztre feszítés – öntudatot, állandó eszmélést követel. A kemény helyállás kötelezettségét, mint Gál Sándor szavaiból sugárzik. Embert felemelő, közép-európai kultúrát csíholnak, s ők, a „harmadik nemzedék” jövőt alapoznak. Újfajta, apáikétól eltérő, más jövőt. Így már nem frázis, amit Veres János mond: „nem az a fontos, ki hogyan hal meg, hanem az, ki hogyan él”.

A gazdag tárházból, mely élénk „ömlik” e kötetben, hadd említsünk fel csupán még egyet: az interjúalanyok javarésze – műfordító is. A cseh, a szlovák, vagy nyugat-európai irodalmakat közvetítik; s közben kevés olyan, szenvedélyes hangú vágyat olvashatunk, minő Cselényi Lászlóé, aki a haza- és otthonszeretet mellett olyannyira kívánja Itália és Franciaország tájait megismerni; hogy ott gazdagodva – hazatérjen.

Lenyűgöző kötetet vesz az olvasó a kezébe, hiszen jók a válaszok, de – találóak a kérdések is. Erdemes lenne bővítetten kiadni e kötetet, hiszen a leendő csehszlovákiai magyar irodalom- s kritikátörténet egyik alapja lehet. Bármikor szülessenek is azok meg. (Madách, 1981.)

KOVÁCS GYÖZŐ

VERES ANDRÁS: MŰ, ÉRTÉK, MŰÉRTÉK

Veres András összegyűjtött írásai a szerző tíz alkotói esztendejének kutatási eredményét prezentálják. Ezek az írások ugyanakkor a harmincas éveiben járó fiatal irodalmár szakmai önéletrajzát is kínálják az olvasónak. A tanulmányok ugyanis sokkal többet tudatnak velünk a szerző érdeklődési köréről, annak sokirányúságáról, mint a művekről, az értékekről és a műértékről, jóllehet a kötet címe ez utóbbit sugallja.

A túlságosan széles körű irodalomelméleti és irodalomtörténeti kalandozási vágy, ily módon az írásokat mind logikailag, mind gondolatilag egymástól távol álló, össze nem tartozó munkák kényszerű felsorokoztatásává fokozta le.

A kezdet lukácsi indíttatású, nehézkes mondatvezetésű elméleti csapongás az ismétlődés vizsgálatáról, az ironia értékszerkezeti jellegéről, a századforduló tragikumelméletéről. Minden esetben gondosan ügyelve arra, hogy a felvetett kérdésekről csak néhány gondolatnyit nyújtson sok, mások által már megfogalmazott alapmondandó mellett.

Az elméleti kérdéseket a műelemzés gyakorlata követi: a 19. és a 20. századi lírai és prózai műveinek változatos módszerekkel történő közelítése. Végül, néhány recenzió beiktatása után Veres András, a mindennapok oktatási gondjairól szólva eljut a gyakorlati tanácsadásig.

Kötete változatosságát maga a szerző is szükségesnek érzi indokolni. Szabatosan és szerényen mondja el – hogyan módosította szakmai fejlődését egy mindig újabb élmény, egy mindig újabb jelenség. Abban mindenképpen egyet kell vele értenünk, hogy saját és ezen túl egész generációjának meghatározó alapélményét a hatvanas évek szolgáltatták. Az akkor az egész társadalomra kiható, így a magyar irodalomszemléletet is nyitottabbá tevő, sok esetben megújító számos áramlat zöld utat biztosított a legváltozatosabb kísérletező kedvnek is. Ezekhez az áramlatokhoz sorolható „Lukács György kései nagy alapvetése”, ide tartoznak „az avantgarde mozgalmak, a Brecht, Kafka körül kirobbanó viták”, a permanens újraértékelések, a 20. század „nagy poetikai iskoláinak felfedezése” és az eredményeiket sokoldalúan hasznosító eljárások.

Ezzel egyet kell értenünk. Ez így igaz. És ilyen értelemben Veres András útja nem egyedi, korántsem kivétel. Pregnánsan képviseli azt az utolsó két évtizedben felnőtt fiatal kutatói gárdát, melynek tagjai semmiről nem akarnak lemaradni, megcélozzák a legvitatottabb kérdéseket és megpróbálják a maguk frissen látó szemével felfedezni az esetleges, eddig csak részlegesen, vagy egyáltalán nem érintett kutatási területeket a tudományág különböző részegységein belül.

Ez nagyon rokonszenves törekvés. És ezt a rokonszenves törekvést csak üdvözölni lehet, ha a kísérletek nyomán kiérlelt eredmények önálló kötetekkel gazdagítják honi irodalomtudományunkat.

Veres András, tartalmi, tematikai sokirányúsága mellett nem céloz meg új területeket, nem vonzzák az ismeretlen, kevésbé ismert művek és alkotók. Az ő kísérletei a módszer területén mutatnak fel figyelemre méltó változatosságot. Egyszerre jelentkezik filozófusi elmélyültséggel és önmagát ismételtető írási kényszerrel, szociológiai és pszichoszociológiai tájékozottsággal, strukturalista megközelítési móddal és publicisztikai hangsúlyokkal. Ez a sokféleség még eredményezhetne tartalmas sokoldalúságot is. Veres András esetében viszont egy olyan jellegű sokoldalúsággal van dolgunk, amely egyértelműen „negatív eredményt” hoz létre. A szigorúan és pontosan különválasztott fejezetek között ugyanis sehogysem található az a minden tudományos igényű

munkában nélkülözhetetlen alapkoncepció, amely nélkül az egész kötet egyszerűen széthullik. És ahogyan nincs alapkoncepció – ugyanúgy hiányolható mind az elméleti munkából, mind a műelemzésekből a befejezettség, a lezártság.

A szerző alkalmi kérdéseket vet fel és ezekről közöl velünk mindig más megközelítésekkel valamit. Ezek a kérdések többségükben megválaszolatlanok maradnak, a gondolatsorok nyitottak. Veres András megelégszik azzal, hogy orientál. És a maga módján lehetőséget nyújt bárkinek – birkózzék tovább, tegye hozzá ő is a magáét.

Hasonló magatartás mindaddig elfogadható, amíg egy-egy „közlendő”, egy-egy „kísérlet” korreferátumként hangzik el a szakfórumon, amíg egy elvi, elméleti vagy gyakorlati kérdés kidolgozásán munkálkodó csoport egyik tagjának részproblémájaként, egy nagyobb lélegzetű szakdolgozat egyik fejezeteként jelenik meg a szaksajtóban. Ezekben az esetekben mind a befejezetlenség, mind az ad hoc jelleg indokolható.

Nem vitás, hogy egy tudományos igényű kötet válogatásától többet várunk el.

Elképzelhető, hogy Veres András fogékonysága a mindig új iránt egyelőre megakadályozta egységes alapkoncepciójának kialakítását. Megakadályozta a megállapodottságot.

Sajnálatos ez a tény annál is inkább, mert a szerző minden eklektikusságával és bonyolult megszólalási módjával együtt többre is képes lenne.

Erről győz meg legalábbis a kötet ígéretes munkája: *A sikertelenség környezetrajza*, amely három kortárs magyar író regényének konkrét műelemzése. (Fejes Endre: *Rozsdatemető*, Konrád György: *A látogató*, Kertész Ákos: *Makra*.) Itt sem a téma nívója az, ami felhívja magára a figyelmet. Mindhárom regénnyel jócskán foglalkoztak már különböző megközelítésekkel.

De Veres András ebben a tanulmányában áll a legközelebb ahhoz, hogy elvégezze a maga elé tűzött feladatot. A gondolati összegzésben úgy mélyül el, hogy elfogadjuk tőle: „a művek szociológiai – részben szociálpszichológiai – szempontú tartalom elemzését”, és elfogadjuk azt, hogy ezektől csak annyiban tér el, hogy „bizonyos mértékig” figyelembe veszi a „poetikai és esztétikai tényezőket, valamint a keletkezés-körülményeket; a vizsgált szociális összefüggéseket pedig átfogó világgép keretében” igyekszik elhelyezni.

Ennek a feladatnak teljes mértékben eleget tesz. A dolgozaton belüli célkitűzést megvalósítja. De mihelyt szembesítjük a kötetben publikált munkák többségének alapkritériumával – melyet ugyancsak saját maga fogalmaz meg minden esetben – hogy tudniillik „a művészi és szociológiai érvényesség egymás szoros feltételezettsége nélkül nem is érdemes

műelemzésbe kezdeni, hiszen a poétikai és az esztétikai tényezők *ugyanolyan* meghatározóak, mint a szociológiai faktorok” – azonnal megértjük, milyen ellentmondás van az elméletben hangoztatott és a gyakorlatban alkalmazott módszerek között. Hiszen ebben a tanulmányban a hangsúly kifejezetten a szociológiai faktorokat emeli ki, és csak „bizonyos mértékig” veszi figyelembe a poétikai és esztétikai tényezőket. Megtaláljuk ezt az ellentmondást Veres András pályakezdő éveinek a módszereiben is, amikor például Arany János: *Kertben* című verse olyan eszköz számára, amely elsősorban a poétikai tényezők kiemelésére szolgál. Ekkor még számára az első számú komponensek a poétikai és esztétikai faktorok és a történelmi-szociológiai összefüggések „csak ezekhez kapcsolódva” kerülnek tárgyalásra. Ha elkerülhetetlenek.

Ez a jellegű következetlenség tehát végigkíséri az egész kötet írásait. Így alakul ki a válogatás eklektikus, átfogó koncepciót nélkülöző jellege. A mindig új „varázsa” pedig, ha nem különítjük el a hasznosat a feleslegestől túlságosan megterheli mind a szerzőt, mind az olvasót. (Magvető, 1979.)

URBÁN NAGY ROZÁLIA